

رویکرد پدیدارشناسانه چالش‌های نوجوانان از ازدواج مجدد والدینشان

The phenomenological approach of adolescents' challenges to remarrying their parents

زینب حیدری سودجانی

کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

مریم غلامزاده جفره*

استادیار گروه مشاوره خانواده، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

Zeinab Heidari Sudejani, M.A

Master of Family Counseling, Department of Counseling, Ahvaz branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

Maryam Gholamzadeh Jofreh, Ph.D

Asistant Professor, Department of Counseling, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

Abstract

Study of phenomenological approach the challenges of parental marriage from the perspective of adolescents can guide parents and adolescents towards a better life and better quality relationships between adolescents and their parents. The aim of this study was a phenomenological approach to adolescents' challenges to remarrying their parents. This research was a qualitative phenomenological study and thematic analysis has been used to analyze the data. Data were theoretically saturated and analyzed through semi-structured interviews with 18 adolescent girls and boys aged 11 to 20 years using purposive sampling method. Five main themes including: examining adolescents' emotional issues, experiencing problems in the path of adjustment, examining adolescents' behavioral issues, the importance of family role and deterrence of socio-cultural issues in the path of adolescents' admission. According to the issues mentioned by adolescents can be obtained from five main themes and seventeen sub-themes, identify issues of interest to adolescents and give to parents, children and counselors to improve relationships and help with the challenges of remarriage. Family reunification and remarriage during adolescence can have a number of risk factors for children. Gaining information about adolescents' perspectives on this can provide a wealth of information for everyone.

Key words: phenomenological approach, adolescents' challenges, remarrying parents.

چکیده

مطالعه رویکرد پدیدارشناسانه چالش‌های نوجوانان از ازدواج مجدد والدینشان، می‌تواند والدین و نوجوانان را در راستای زندگی بهتر و ارتباط‌های با کیفیت‌تر بین نوجوانان و والدینشان هدایت کند. این پژوهش با هدف بررسی مطالعه رویکرد پدیدارشناسانه به چالش‌های نوجوانان از ازدواج مجدد والدینشان انجام شد. این پژوهش مطالعه‌ای کیفی از نوع پدیدارشناسی بوده و از تحلیل مضمون در تحلیل داده‌ها استفاده گردیده است. اطلاعات از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۱۸ نوجوان دختر و پسر ۱۱ تا ۲۰ ساله و با روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف به اشباع نظری رسید و تجربه و تحلیل شد. پنج مضمون اصلی و هفده مضمون فرعی استخراج شد که شامل «بررسی مسائل عاطفی نوجوانان، تجربه مشکلات در مسیر سازگاری، بررسی مسائل رفتاری نوجوان، اهمیت نقش خانواده و بازدارندگی مسائل اجتماعی فرهنگی در مسیر پذیرش نوجوانان» بود. با توجه به عبارات ذکر شده نوجوانان می‌توان از مضمون‌های به دست آمده، مسائل مورد توجه نوجوانان را شناسایی کرده و به والدین، فرزندان و مشاوران در بهبود روابط و مواجهه با چالش‌های ازدواج مجدد یاری رساند. انتقال خانوادگی و ازدواج مجدد در مرحله نوجوانی ممکن است فاکتورهای خطرناکی را برای فرزندان به همراه داشته باشد. کسب اطلاعات پیرامون دیدگاه‌های نوجوانان در این زمینه می‌تواند اطلاعات زیادی را در اختیار همگان قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: رویکرد پدیدارشناسانه، چالش‌های

مقدمه

وجود می‌آید. به‌طور سنتی فرزندان می‌توانند فرد دیگری را جانشین پدر یا مادر خود کنند ولی فرهنگ پنهان جاری در جامعه ما متأسفانه به بسیاری از روابط صدمه وارد می‌کند. واژه پدرخوانده و مادرخوانده در گوش همه ما طنین ناخوشایندی دارد و هیچ‌کس دوست ندارد داشتن مادرخوانده یا پدرخوانده داشته باشد؛ با این حال افزایش طلاق زوج‌های جوان، افزایش فرزندان تک‌والد، افزایش زنان سرپرست خانوار که یک یا چند فرزند دارند، به تدریج خانواده‌ها را با مشکلات جدی روبه‌رو کرده است (Hadadi, 2017). روابط والدین ناتنی و فرزندان نیز تحت تأثیر عواملی مانند سن والدخوانده، فرزندان ناتنی، جنسیت و مدت رابطه است (Salzburger, Lois & Nauck, 2013)

خانواده‌های دارای مادرخوانده، نسبت به خانواده‌های دارای پدرخوانده با ابهام مرزی بیشتری روبه‌رویند که امکان دارد با احتمال بیشتری مادران بیولوژیک غیرمقیم بیش از پدران بیولوژیک غیرمقیم در زندگی فرزندان تأثیرگذاری داشته باشند. افزایش فشار عمومی مربوط به خانواده ناتنی، ناشی از نیاز به تعامل با همسران سابق، کلیشه‌های نامادری، انتظارات برآورده نشده از مادر باشد و انتظارات نوجوانان از مادرخوانده‌ها که باید فوراً آن‌ها را دوست داشته و همه چیز را در مورد فرزندان ناتنی خود را بپذیرند نیز از دیگر علل افزایش فشار عمومی خانواده‌های ناتنی است. مشکلات (روابط مادرخواندگی و فرزندخواندگی) حتی ممکن است برای مادرخوانده‌های قدیمی، نسبت به مادرخوانده جوان، بیشتر باشد (Bean, Ron C, 2019)

یک چالش اساسی برای خانواده‌های ناتنی، وجود زیرسیستم‌های جدید و متفاوت در مقایسه با خانواده ازدواج اول است. در خانواده ناتنی رابطه زوجین به شکل جدید وجود دارد و رابطه والدین ناتنی و فرزندان در چارچوب جدیدی برقرار است. برخی از خانواده‌های والدین ناتنی نیز دارای زیرسیستم همشیره‌های ناتنی‌اند. در مقابل، برای خانواده‌های ازدواج اول، رابطه والدین و فرزند در متن روابط زوجین کاملاً تثبیت شده شکل می‌گیرد (Mary, 2013).

نظریه اریکسون بیان می‌کند که نوجوانی یک دوره رشد است که شامل تغییرات سریع شناختی، عاطفی، اجتماعی و

خانواده اصلی‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه است و لازمه تشکیل آن، ازدواج است؛ اما گاهی عوامل مختلفی سبب گسست ازدواج اول می‌شود و پس از مدتی ازدواج دوباره (Remarriage) شکل می‌گیرد. ازدواج مجدد هنگامی چالش بزرگی خواهد بود که یکی از طرفین یا هر دو دارای فرزند باشند؛ در این صورت، عوامل مختلف فرهنگی، اقتصادی، سنت، عقاید و وجود فرزند چالش‌زا خواهد شد. ازدواج مجدد یعنی اینکه زوج یا زوجة بر اثر عواملی همانند بیماری و فوت همسر، طلاق، فرار و غیره از همسر خود جدا شده و دوباره با فرد دیگری ازدواج کند یا اینکه با وجود همسر اول، دوباره با دختر یا زن دیگری ازدواج کند (Weibling, 2011).

خانواده ناتنی، خانواده‌ای است که در آن حداقل یکی از بزرگسالان، دارای یک فرزند (یا فرزندان) از رابطه قبل باشد. پدرخوانده یا مادرخوانده، فردی است که همسر وی از رابطه قبلی حداقل یک فرزند دارد. فرزند ناتنی، شخصی است که والدین وی (یا والد) با شخصی که والدین بیولوژیک او نیستند، شریکند. این تعاریف، وضعیت خانوادگی را فقط به افرادی که در یک خانه زندگی می‌کنند، محدود نمی‌کند. فرزند خوانده و والدخوانده لازم نیست که برای داشتن رابطه مشترک و تقسیم عضویت در خانواده، تمام اوقات با هم زندگی کنند (Bumpass & Lu, 2000).

از نظر Marco Tosia, Thijs (2020) تحقیقات نشان داده است که طلاق والدین، با تماس مکرر والدین و فرزند و کیفیت کمتر رابطه بین والدین و فرزندان بزرگسال همراه است؛ همچنین وقتی طلاق والدین قدیمی‌تر باشد و فرزندان به بزرگسالی رسیده باشند. بسیاری از ازدواج‌های مجدد شامل ساختار خانوادگی پیچیده‌ای با فرزندان ازدواج‌های قبلی و روابط پیچیده با همسران سابق است. چنین روابطی ممکن است باعث کاهش رضایت همسران از روابط فعلی شود. این مسأله می‌تواند به‌ویژه در ازدواج‌هایی که هر دو شریک زندگی می‌کنند، اعمال شود (Rune zahi-Olsen, Frode Thuen & Birgitte Espehaug, 2019)

رابطه فرزندان با مادرخوانده و پدرخوانده، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های والدینی است که پس از ازدواج مجدد به

پرخاشگری و رفتار تهاجمی، مشکلات سازگاری در مدرسه و افت تحصیلی، ناسازگاری در مدرسه و خانه، انزوا، گوشه‌گیری و... در واکنش به ازدواج مجدد نشان داده‌اند که آن را به یکی از چالش‌های اصلی در این گونه ازدواج‌ها تبدیل کرده است. (Becker, ۲۰۲۰) با انجام پژوهشی کیفی با نام «تجربه مردان از طلاق والدین‌شان» بیان می‌کند که بی‌ثباتی، عامل اصلی فشار روانی در تجربه زندگی فرزندان در خانواده‌های مطلقه است و هنگامی که یکی از والدین، دوباره ازدواج کرده و خانواده جدیدی تشکیل داده است به فرزندان احساس بی‌ثباتی دست خواهد داد.

(Seltzer, ۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «همزبانی و مجاورت جغرافیایی مادران و فرزندان بزرگسال در خانواده‌های ناتنی» نشان داد که فرزندان پدرناتنی و مادر ناتنی کمتر با هم زندگی می‌کنند، کمتر در نزدیکی زندگی می‌کنند و نسبت به فرزندان بیولوژیکی کمتر در کنار همند.

(Chariti Perry & Rick Fraser, ۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «یک تحلیل کیفی از نقش ناپدری در روزهای انتقال در خانواده‌های ترکیبی» به این نتیجه رسیدند که بهترین حالت برای والد بیولوژیکی غیر مقیم این است که والد بیولوژیکی غیر حضانت‌کننده، از نقش جدید والد خوانده حمایت کند؛ او می‌تواند این مسأله را به روشی دوست‌داشتنی و سخاوتمندانه به فرزندان منتقل و ارتباط خوبی را ایجاد کند. برخی تحقیقات خارجی و داخلی که روی ازدواج مجدد انجام شده است نشان می‌دهد نقاط ضعف آن از نقاط قوتش بیشتر است و فرزندان ستیزه‌گر می‌شوند.

با توجه به اهمیت وضعیت ازدواج والدین در زندگی فرزندان به‌خصوص نوجوانانی که در مرحله حساسی از رشدند، پژوهش حاضر با رویکرد کیفی و پدیدارشناسانه در بافت ازدواج مجدد والدین، چالش‌های نوجوانان ۱۱ تا ۲۰ ساله را مورد مطالعه قرار می‌دهد؛ بنابراین با توجه به اهمیت نقش ازدواج مجدد والدین در زندگی همه افراد خانواده به‌خصوص فرزندان نوجوان و با در نظر گرفتن این مهم که انجام چنین مطالعاتی می‌تواند والدین و نوجوانان را در ارتباط با کیفیت‌تر در زندگی یاری رساند، پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به این سؤال بوده که نوجوانان در ارتباط با

بیولوژیکی است که این انتقال‌ها ممکن است منجر به استرس شود (Lifer Hartson & Filk, 2013). فرزندان ناتنی معمولاً به اندازه‌ای که به والدین خود نزدیکند به والد ناتنی نزدیک نیستند (Eshtanler & Esteinbakh, ۲۰۱۱).

(Caroline Sanner Lawrence Ganong and Marilyn Coleman, ۲۰۱۹) مطالعه‌ای طولی در ویرجینیا در مورد طلاق و ازدواج مجدد، تغییرات در کیفیت و عملکرد روابط خواهر و برادر طی یک دوره دو و نیم ساله در خانواده‌های ناتنی تازه ازدواج کرده، خانواده‌هایی با سرپرستی مادران مطلقه و خانواده‌های بدون طلاق انجام دادند. علاوه بر پرسش از والدین و فرزندان هدف (۹ تا ۱۳ سال) در شروع مطالعه، در مورد تعاملات همشیرها در یک موقعیت بازی و در کنار میز غذا مشاهده شد. همه اعضای خانواده توافق داشتند که پسران در خانواده‌های ناتنی از پسران و دختران خانواده‌های دیگر حمایت کمتری دریافت می‌کنند و منفی‌ترند؛ اما، دختران در خانواده‌های ناتنی، تفاوت معناداری با دختران دیگر ندارند. همشیرها به جای پیوند در مقابل ازدواج مجدد والدین، از یکدیگر جدا می‌شدند. والدین باید مراقب ترسیم مرزهای خانواده باشند که شامل همشیرهای بزرگتر می‌شود. والدین ممکن است احساس کنند که با تعیین مرزهای «درونی‌ترین حلقه خانوادگی» در حال کاهش پیچیدگی خانواده‌اند؛ اما انجام این کار احتمالاً کیفیت روابط همشیرها را تضعیف می‌کند و به طور بالقوه باعث افزایش احساس کینه از خواهر و برادر بزرگتر می‌شود.

(Zamani zarchi, Lavasani, Ezheye & Samadi, 2018)

در پژوهشی با عنوان «مطالعه پدیدارشناسانه تجارب هیجانی فرزندان طلاق» بیان می‌کنند، نوجوانان به دلیل اتفاقاتی که در طول جدایی والدین و پس از آن برای آن‌ها رخ داده، بسیاری از اتفاقات و تصمیمات را خارج از کنترل خود می‌دانند و این امر نوعی احساس ناامنی در آن‌ها خصوصاً با ازدواج مجدد والد سرپرست ایجاد می‌کند.

(Mohammadi, 2017) در پژوهشی با عنوان «بررسی چالش‌های پیش روی زوج‌های دارای فرزند در ازدواج مجدد» به این نتیجه رسید که فرزندان آن‌ها بعد از ازدواج مجدد مشکلات رفتاری و ناسازگاری‌هایی از قبیل لجبازی،

والدینی که ازدواج مجدد داشته‌اند چه چالش‌هایی دارند؟ و این چالش‌ها را چگونه توصیف و درک می‌کنند؟

روش

روش پژوهش

این پژوهش به روش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی انجام شد. جامعه آماری همه نوجوانان دختر و پسر ۱۱ تا ۲۰ ساله بودند که والد(یا والدینشان) ازدواج مجدد کرده‌اند که از میان آن‌ها ۱۸ نوجوان به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شد و نمونه‌گیری تا اشباع نظری ادامه یافت. برای رعایت ملاحظات اخلاقی پژوهش، قبل از شروع هر مصاحبه، از شرکت‌کنندگان برای انجام پژوهش و ضبط صدا رضایت گرفته و درباره علت ضبط مصاحبه، محرمانه ماندن اطلاعات و هویت آن‌ها (و همچنین استفاده از اسامی مستعار) به آنها توضیح داده شد. همچنین مشارکت‌کنندگان هر زمانی مایل به ادامه نبودند می‌توانستند به همکاری ادامه ندهند.

ابزار سنجش

داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته جمع‌آوری شد. هدف مطالعه برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و در صورت موافقت آنان برای مشارکت، مصاحبه انجام می‌شد. مصاحبه‌ها توسط پژوهشگر و بین ۶۰ تا ۱۲۰ دقیقه به طول انجامید. بعد از هر مصاحبه، فایل‌های ضبط شده به دقت اجرا و تایپ و کدگذاری می‌شد. زمان انجام مصاحبه‌ها را خود شرکت‌کنندگان به دلخواه تعیین می‌کردند. در مصاحبه از سؤالات بازپاسخ (تکمیلی) استفاده شد که با یک سؤال کلی و تکمیل‌کردنی شروع می‌شد و در ادامه توضیحات بیشتری به آنها داده می‌شد.

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

در آغاز مصاحبه، از مشارکت‌کنندگان سؤالات باز پرسیده شد، لطفاً تجربه‌تون رو از زندگی با والد جدید برای مصاحبه‌گر توضیح دهید سپس با سؤالات جزئی‌تری به مصاحبه‌ها ادامه داده شد؛ سؤالاتی از قبیل نحوه ارتباط والد

جدید با شما و خانواده‌تان به چه شکل بود و رفتارهایش چه قدر بر تصمیم بر زندگی شما با ایشان مؤثر است؟- در مورد دو زندگی صحبت کنید. وجود شما و آینده شما چقدر در ازدواج مجدد مؤثر بوده و منجر به ازدواج مجدد شده است؟ نگاه جامعه به ازدواج مجدد والدین شما چطور بوده است؟ (تا چه حد چالش‌ساز بوده است؟) و سؤالات دیگری از این قبیل و در آخر از مشارکت‌کنندگان خواسته شد تا اگر مورد دیگری هست که مصاحبه‌کننده در سؤالات مطرح نکرده خودشان آن را توضیح دهند.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده از روش کولایزری استفاده گردید که شامل مطالعه متون مصاحبه با هدف فهم معنای اصلی آن‌ها، استخراج عبارات مهم در کنار هر مصاحبه، فرموله کردن معانی معروف با هدف توضیح معنای عبارات مهم، فرموله کردن عبارات معنایی، فرموله کردن واحدهای معنایی با هدف شناسایی مضمون‌های اصلی و فرعی، یکپارچه کردن یافته‌ها با هدف تعریف پدیده مورد بررسی و رسیدن به یک ساختار کلی از آن و بررسی اعتباریابی نتایج از طریق بازگشت به سمت مصاحبه‌شوندگان است (Edvard & Welch, 2011).

برای اعتبار سؤالات مصاحبه و یافته‌ها، گفته همه شرکت‌کنندگان در جلسه با کسب اجازه از آنان ضبط و بلافاصله یادداشت برداری و کدهای اولیه خارج شد. سپس برای جلوگیری از قضاوت ذهنی پژوهشگر و تأیید یافته‌ها پس از مستندسازی مصاحبه‌ها، در اختیار سه استاد متخصص که در زمینه پژوهش کیفی تجربه داشتند قرار گرفت تا از روند متناسب و صحیح مطالعه و تجزیه و تحلیل یافته‌ها اطمینان به دست آید. برای اعتباریابی داده‌های پژوهش علاوه بر بررسی و تأیید مصاحبه‌ها و مضامین توسط متخصصان، مضامین استخراج شده در پایان در اختیار خود مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و از آنان در مورد صحت و همخوانی مضامین استخراج شده با تجارب مشارکت‌کنندگان نظرخواهی شد. در جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان آمده است.

جدول شماره ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان پژوهش

شرکت‌کنندگان	جنسیت	سال تولد	والد ازدواج مجدد	مدت زمان ازدواج مجدد	نوع شکل‌گیری ازدواج مجدد	علت فروپاشی ازدواج سابق	تعداد همسرها	محل زندگی
۱	مؤنث	۱۳۸۲	پدر و مادر	۱	دوستی	طلاق	برادر ۱۳ ساله	مادر و گاه مستقل
۲	مؤنث	۱۳۸۴	مادر	۸	فامیل	فوت پدر	۳ برادر و ۱ خواهر	مادر
۳	مذکر	۱۳۸۵	مادر	۱	سنتی	طلاق	۱ برادر	مادر
۴	مذکر	۱۳۸۱	پدر و مادر	۳	سنتی	طلاق	۳ برادر و ۱ خواهر	پدر و گاه مستقل
۵	مذکر	۱۳۸۶	پدر و مادر	۲	اجبار والدین	طلاق	تک فرزند	پدر
۶	مؤنث	۱۳۸۰	مادر	۹	سنتی	طلاق	تک فرزند	پدر بزرگ
۷	مؤنث	۱۳۸۲	مادر	۹	دوستی	فوت پدر	۱ خواهر و ۱ برادر	پدر
۸	مؤنث	۱۳۸۱	پدر	۵	اجبار والدین	فوت مادر	۱ خواهر و ۱ برادر	پدر
۹	مذکر	۱۳۸۶	مادر	۱۳	دوستی	فوت پدر	تک فرزند	مادر
۱۰	مذکر	۱۳۸۵	مادر	۱	سنتی	طلاق	۱ خواهر	مادر
۱۱	مؤنث	۱۳۸۱	پدر	۴	سنتی	فوت	تک فرزند	پدر بزرگ
۱۲	مؤنث	۱۳۸۵	پدر	۱۰	اجبار والدین	طلاق	تک فرزند	پدر
۱۳	مذکر	۱۳۸۳	پدر	۵	فامیل	طلاق	۱ خواهر	پدر بزرگ
۱۴	مذکر	۱۳۸۵	مادر	۲	اجبار والدین	طلاق	۱ خواهر	مادر
۱۵	مؤنث	۱۳۸۰	پدر	۸	سنتی	فوت مادر	۱ برادر و ۱ خواهر	پدر
۱۶	مذکر	۱۳۷۹	پدر	۵	سنتی	طلاق	تک فرزند	پدر
۱۷	مؤنث	۱۳۷۷	پدر	۱۴	سنتی	فوت مادر	۲ برادر	پدر
۱۸	مؤنث	۱۳۸۷	مادر	۵	دوستی	طلاق	۲ برادر	مادر

یافته‌ها

تحلیل تجارب مشارکت‌کنندگان، در قالب پنج مضمون اصلی و هفده مضمون فرعی در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: مضمون‌های اصلی و فرعی به دست آمده از تحلیل داده‌ها

مضمون اصلی	مضمون‌های فرعی
بررسی مسائل عاطفی نوجوانان	۱. حس تنهایی و عدم تعلق نوجوانان ۲. مقاومت در صدا زدن والدین ناتنی با واژه پدر و مادر ۳. جا ماندن در خاطرات زندگی سابق و امید به بازگشت ۴. چگونگی پذیرش از سوی والد سابق

<p>۱. عدم پذیرش و فاصله‌گیری از والد ناتنی در اجتماعات ۲. تمارض به پذیرفتن ازدواج مجدد از سمت نوجوان ۳. زندگی با پدر بزرگ، مادر بزرگ یا دوستان به خاطر عدم پذیرش والدین یا نوجوان ۴. مشکلات سازگاری در مدرسه و افت تحصیلی</p>	<p>تجربه مشکلات در مسیر سازگاری</p>
<p>۱. حواس‌پرتی ۲. مصرف سیگار در نوجوانان ۳. حسادت نوجوان به والدین ناتنی ۴. حسادت نوجوان به همشیره‌های ناتنی</p>	<p>بررسی مسائل رفتاری نوجوان</p>
<p>۱. احساس بی‌غیرتی نوجوانان پسر ۲. تابلوهای منفی رسانه‌ها در مورد والد ناتنی ۳. مخالفت دیگران با ازدواج به بهانه فرزندان</p>	<p>بازدارندگی مسائل اجتماعی فرهنگی در مسیر پذیرش نوجوانان</p>
<p>۱. ناآگاهی و تجربه والد ناتنی در مدیریت ارتباطش با نوجوان ۲. ناآگاهی و تجربه والد بیولوژیکی در مدیریت رابطه فرزند و والد خوانده</p>	<p>اهمیت نقش خانواده</p>

۱- بررسی مسائل عاطفی نوجوانان

نوجوانان شرکت‌کننده در پژوهش به مسائلی اشاره کردند که در زمره مشکلات عاطفی طبقه‌بندی شده است. مشکلاتی که نوجوانان به آن اشاره می‌کردند، عبارتند از: حس تنهایی و عدم تعلق، جا ماندن در خاطرات زندگی سابق و امید به بازگشت، مقاومت در صدا زدن والدین ناتنی با واژه پدر و مادر و چگونگی پذیرش از سمت والد سابق. در ادامه به نمونه‌هایی از صحبت‌های شرکت‌کنندگان در این زمینه اشاره می‌شود.

با آمدن والد جدید، برخی از نوجوانان دچار احساس تنهایی می‌شوند و این ورود جدید سبب می‌شود تا نوجوان به خانواده احساس تعلق خاطر نکند. نوجوانی در مورد حس تنهایی و عدم تعلق اینگونه اشاره می‌کند که: «اگه ناپدریم به کم ما رو می‌طلبید و بهتر ما رو می‌پذیرفت، به جوری که می‌تونستیم واقعاً حس کنیم ما رو دوست داره، اونوقت احساس سربار بودن و غریبی نمی‌کردیم».

نارضایتی از زندگی جدید برای نوجوان و یا فوت والد سابق برای نوجوان، خاطرات زندگی قبل را پررنگ تر می‌کند. نوجوان دیگری در مورد جا ماندن در خاطرات زندگی سابق و امید به بازگشت اشاره می‌کند که «من آرزوم است که یک

روز دوباره دور هم جمع بشیم و با هم باشیم؛ حتی به قیمت اینکه مادر خوانده ام بمیره».

حتی ارتباط مثبت با والد جدید نیز توجیه مناسبی برای نوجوانان برای اینکه والد جدید را پدر یا مادر صدا بزنند، نیست برای مثال، «همون روز اول علاقه نداشتم بهش مامان بگم، بهش فاطمه خانم می‌گفتم. با اینکه مثل یه دوست خوب است برای من ولی مامان خودم نمیشه».

ضربه بزرگ عاطفی که به نوجوان وارد می‌شود، در نحوه پذیرش از سمت والد سابق است. این مسأله برای نوجوان احساس سرخوردگی ایجاد خواهد کرد. مشارکت‌کننده شماره ۱۰: «پدرم هم بدش نمیومد مارو نبره پیش خودش. آخه یه سر و صدایی، اصراری، همین کارها رو کرد بزرگ‌تر که شدم با خودم گفتم نه انگار واقعاً بابام ما رو نخواست ولی ما خیلی دوستش داریم».

مضمون بررسی مسائل عاطفی به مسائل مهمی درباره نوجوانان اشاره می‌کند که به تنهایی می‌تواند بسیاری از مشکلات نوجوانان را بررسی کند.

۲- تجربه مشکلات در مسیر سازگاری

اگر سازگاری نوجوانان در مورد ازدواج مجدد والدین در مسیر

۳- بررسی مسائل رفتاری نوجوانان

مرحله نوجوانی به طور کلی شامل تغییراتی در رشد رفتاری، اجتماعی، عاطفی، اخلاقی و دینی است و انتقال خانوادگی نیز ممکن است تعدادی از فاکتورهای خطرناک را برای نوجوانان به همراه داشته باشد، از جمله افزایش استرس، مشکلات رفتاری، برهم خوردن نقش‌های خانوادگی و افزایش تعارضات (Brown, 2006). تحقیقات نشان می‌دهد، فرزندان بزرگ شده در خانواده‌های طلاق در ایالات متحده در مقایسه با فرزندان بزرگ شده در خانواده‌های سالم، بیشتر دچار مشکلات روانی و رفتاری می‌شوند (Ana Ferrer & Yazhuo, 2020). به نظر می‌رسد وجود مشکلات رفتاری در خانواده‌های ناتنی طبیعی باشد.

اولین مضمون فرعی حواس‌پرتی است. نوجوانی می‌گوید: «خیلی ناراحتم و بعضی وقت‌ها برای کوچک‌ترین کارهام هم تمرکز ندارم. این خیلی منو اذیت می‌کنه.»

مضمون دوم مصرف سیگار است. این مضمون فراوانی کمی داشت ولی به هر حال در این پژوهش قابل توجه و مطالعه است برای مثال: «سیگاری شدم قایمکی می‌کشم الان بهانه شد که بیشتر بکشم. خیلی دوست دارم با بقیه با هرکی باهانش صمیمی هستم در مورد مشکلات زندگی‌ام حرف بزنم، ولی خجالت می‌کشم.»

مضمون سوم حسادت نوجوان به والدین ناتنی است. در حاشیه قرار گرفتن فرزندان در ازدواج مجدد، می‌تواند منجر به حسادت آن‌ها به والد ناتنی و حتی خشم به والد تنی شود. مشارکت‌کننده‌ای ذکر می‌کند که «خودم می‌دونم که حسادت می‌کنم. همه توجه بابام رو برا خودم می‌خواستم. احساس جدایی از پدرم دارم. پدرم و زن جدیدش که زیاد درگیر من نیستن. بابام انگار تا الان زن نگرفته. آنقدر فکر عشق و عاشقی خودشونند، که انگار من وجود ندارم. من که فقط غذا نمی‌خوام که... می‌بینم که بابام خودش کارهای منو انجام میده. لباس اتو کردن و...».

مضمون آخر حسادت نوجوان به همشیره‌های ناتنی است. در صورت وجود فرزند از والد ناتنی و همراهی و پیوستن به زندگی نوجوان و والدش، سبب آزردن خاطر شدن نوجوان و احساس خطر و مقایسه کردن روابط برای او می‌گردد.

نادرست قرار گیرد، سبب ایجاد مشکلات فراوانی می‌گردد که عدم پذیرش و فاصله‌گیری از والد ناتنی در اجتماعات، تمارض به پذیرفتن ازدواج مجدد از سمت نوجوان، زندگی با پدر بزرگ، مادر بزرگ یا دوستان به خاطر عدم پذیرش والدین یا نوجوان و مشکلات سازگاری در مدرسه و افت تحصیلی، مضمون‌های این متغیر در این پژوهش است.

بعضی از مشارکت‌کنندگان در این پژوهش به عدم پذیرش و فاصله‌گیری از والد ناتنی در اجتماعات اشاره می‌کردند. آن‌ها جزء مشارکت‌کنندگانی بودند که بعد از ازدواج مجدد والدینشان، دچار مشکلات ناسازگاری شده‌اند و ازدواج مجدد آن‌ها را نپذیرفته‌اند. به صحبت یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه استناد می‌کنیم: «وقتی تو جمع نزدیکش باشم نظر همه جلب میشه و میخوان نظر بدن که باهانش خوبی؟ پیش هم هستین؟ مشکلی ندارین؟ اینکه کنارش نمی‌مونم هم بدم میاد ازش و هم میخوام علنی بشه و همه بدونن بدم میاد ازش و در موردش چیزی نپرسن ازم.»

مشارکت‌کننده دیگری به تمارض در پذیرفتن ازدواج مجدد از سمت نوجوان اشاره می‌کند. «این ماییم که رفتیم خونه شوهر مادرم و مجبور بودیم جووری رفتار کنیم که انگار ایشون پدر خودمونه.»

زندگی به دلیل عدم پذیرش والدین یا نوجوانان، مضمون دیگری است که نوجوانی در این مورد می‌گوید: «من گفتم زن بگیرن نمی‌مونم پیشش اما گوش نکرد. منم الان زیاد نمیرم پیششون و با مادر بزرگم اینا زندگی می‌کنم». همینطور مشارکت‌کننده دیگری گفت: «من با دوستانم زندگی می‌کنم آخه برم کجا؟ نمی‌تونم که برم خونه. بدتر اعصابم خورد میشه.»

مشکل دیگری که مصاحبه‌شونده‌ها به آن اشاره کردند عبارت بود از مشکلات سازگاری در مدرسه و افت تحصیلی. مشارکت‌کنندگان اشاره کردند بعد از ازدواج مجدد والدینشان، دچار افت تحصیلی و مشکلات ناسازگاری در مدرسه شده‌اند. یکی از مشارکت‌کنندگان اینگونه گفته است: «از نظر تحصیلی ضعیفم. درس زیاد خوب نیست و بیشتر توی خودم ولی دوست داشتم که درس منم مثل بقیه دوستانم خوب باشه اما اون‌ها که مشکلات من رو ندارن که به درسشون لطمه بخوره.»

اهمیت فراوانی دارد که می‌تواند سبب بروز مشکلات یا رفع آنها شود.

مضمون اول ناآگاهی و تجربه والد خواننده در مدیریت ارتباطش در مورد نوجوان است. عدم پذیرش درست والدخواننده، سبب کاهش کیفیت ارتباط بین والدخواننده و نوجوان می‌شود برای مثال: «روحیه پدرخوانده‌ام طوری است که نمی‌تونم خیلی بهش نزدیک بشم. یکم عصبی و سرده.»

در ادامه نقش ناآگاهی و تجربه والد بیولوژیکی در مدیریت رابطه فرزند و والدخواننده، مضمون فرعی دیگری است که نوجوانان به آن اشاره کردند. «مادرم که ما رو ترک کرد، بابام سریع ازدواج کرد و نظر هیچ کدوم مون رو هم نپرسید. بعد ازدواجش هم خیلی کمتر از همیشه جوایای حال ماست. مسافرت می‌رن، مهمونی می‌رن. من که با او مدن مادرخوانده‌ام با دوستانم زندگی می‌کنم و نمی‌رم پیششون. بابام خیلی تعریف مادرخوانده‌ام رو می‌کرد و می‌گفت: این خانم مهریونه و حتی از مادرتون هم بیشتر می‌تونه براتون مادری کنه، درحالی که اصلاً نگفت چرا نمی‌ای با ما زندگی کنی؟ اصلاً کجا می‌مونی؟ خب اگر اینطور بود که می‌گفت، چرا نخواست من برم پیششون؟ چرا کاری نکرد که من و مادرخوانده‌ام ارتباط خوبی پیدا کنیم؟»

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر مطالعه رویکرد پدیدارشناسانه چالش‌های نوجوانان از ازدواج مجدد والدینشان بود. به یقین شناخت دقیق‌تر این مسأله، مستلزم پژوهش‌های بیشتر در این حیطه است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که مشکلات نوجوانان در خانواده‌های آمیخته فراوانی زیادی پیدا کرده است که نیازمند بررسی این مشکلات و در نظر گرفتن شرایط حساس نوجوان است زیرا نوجوانان به دلیل قرار گرفتن در دوران بلوغ روحيات حساس‌تر و مشکلات بیشتری نسبت به کودکان و بزرگسالان دارند.

گفتنی است ازدواج مجدد والدین برای نوجوانان مزایایی هم دارد که به آن مزایا در مقالات دیگری اشاره خواهیم کرد. در واقع این مقاله به منزله نادرست قلمداد کردن و رد کردن ازدواج مجدد والدین نیست چه بسا زندگی‌های موفقیت‌آمیزی

مشارکت‌کننده شماره هفده: «ولی من پدر ندارم. پدر منم میشه ولی همه این حرفا الکیه. پدر واقعی که نیست... برای پسر خودش بیشتر پدری می‌کنه تا ما. غذای خوب می‌خورم، خرید مدرسه هم دارم ولی به هر حال هوای پسر خودش رو بیشتر داره.»

۴- بازدارندگی مسائل اجتماعی - فرهنگی در مسیر پذیرش نوجوانان

مشارکت‌کنندگان این پژوهش، به عواملی اشاره می‌کردند که بیانگر تأثیر ابعاد اجتماعی و فرهنگی در ازدواج مجدد والدین آنهاست که شامل احساس بی‌غیرتی نوجوانان پسر، مخالفت دیگران با ازدواج به بهانه فرزندان و تابلوهای منفی توسط رسانه‌ها در مورد والد ناتنی است. عقایدی در قالب مسائل فرهنگی و اجتماعی، سبب کاهش کیفیت ازدواج مجدد هم برای والدین و هم برای نوجوانان می‌گردد. تأثیر این مسائل در فرهنگ کشور ما به قدری است که چه بسا می‌تواند سبب دوچندان کردن مشکلات نسبت به قبل از ازدواج مجدد گردد. مضمون اول، احساس بی‌غیرتی نوجوان مذکر است. مشارکت‌کننده‌ای همگام با این مضمون به این مسأله می‌پردازد که: «من غیرتی می‌شوم که مادرم جلوی چشم من ازدواج کرده و احساس می‌کنم خیلی بی‌غیرتم.»

مضمون فرعی دوم، تابوهای منفی توسط رسانه‌ها در مورد والد ناتنی است که مشارکت‌کننده‌ای در مورد این مضمون اشاره می‌کند که «دوستانم خیلی منو مسخره می‌کنن. با شوخی و طعنه میگن شوهر مادرت چطوره؟ یا مثلاً میگن که ناپدری داشتن چطوره؟ حسابی اذیت می‌کنه؟»

مضمون آخر مربوط می‌شود به مخالفت دیگران با ازدواج به بهانه فرزندان برای مثال «در مورد ازدواج مادرم می‌گفتند: برای چی می‌خواد ازدواج کنه؟ بهتره که بچه‌هاشو درست و حسابی بزرگ کنه. شوهر که داشت آگه می‌خواست زندگی کنه با همون قبلی هم می‌تونست.»

۵- اهمیت نقش خانواده

آخرین مضمون اصلی، اهمیت نقش خانواده است. این مضمون نشان از این مسأله است که نقش اعضای خانواده نیز

جدید است و اتفاقات جدیدی برای فرزندان بالغ که والدین آنها مجدداً ازدواج می‌کنند، رخ می‌دهد (Harris, ۲۰۱۴).

باورهای فرهنگی و اجتماعی غلط، مسائل فرهنگی، تابوهای منفی توسط رسانه‌ها در مورد والد ناتنی، مخالفت دیگران با ازدواج به بهانه فرزندان و بسیاری از مسائل دیگر، ازدواج مجدد برای زنان و مردان رابه حدی سخت کرده است که گاهی با تحمل همه رنج‌های زندگی، تنها ماندن را بر این دشواری‌ها ترجیح می‌دهند. این مسأله برای مادران، بار منفی بیشتری به همراه دارد. نتایج تحقیق Motahari klor (2015) بیانگر وجود ارتباط معنادار میان عوامل فرهنگی، سن، تحصیلات، تعداد فرزندان ازدواج اول، نحوه پذیرش فرزندان ازدواج اول و... با ازدواج مجدد و تداوم زندگی مجدد وجود دارد.

تأثیر مسائل عاطفی در ازدواج مجدد بسیار اهمیت دارد. مسائل عاطفی نوجوان را به والدین نزدیک‌تر و خلأ در این مسائل، نوجوانان را دچار تنهایی و یاس می‌کند. نوجوانانی که والد خود را به هر دلیلی از دست داده‌اند، احساس دوگانگی نسبت به زندگی جدید خود دارند که از طرفی از تنها ماندن دوباره می‌ترسند و از طرف دیگر، احساس بی‌تعلقی به خانواده جدید دارند. Schoenfelder (2011) معتقد است که تجربه‌های گذشته فرزندان طلاق در خانواده‌های نایب‌مان، روی دیدگاه این افراد نسبت به روابط نیز اثرگذار بوده و در آنان نوعی دید منفی به این روابط و ترس از تکرار این تجربیات در زندگی آتی به وجود آورده است.

طلاق، ازدواج مجدد و تشکیل خانواده ناتنی، رویدادهای آسیب‌زایی برای کودکان و نوجوانانند. با توجه کردن به کودکان و نوجوانان در خانواده‌ها و آماده کردن آن‌ها برای انتقال به خانواده ناتنی، می‌توان بحران‌ها را کاهش داد. با همکاری و تفاهم بین اعضای خانواده ناتنی، خانواده ناتنی می‌تواند با موفقیت عمل کند و حتی جای زخم‌های عاطفی طلاق گذشته را التیام بخشد. ازدواج مجدد والدین، به طور معناداری مشکلات رفتاری بیشتری را برای نوجوانان ایجاد می‌کند. این مشکلات می‌تواند ابعاد دیگر زندگی نوجوان را تحت تأثیر بگذارد که بهتر است با درایت والدین در حل این مسائل کوشا بود. همسو با این پژوهش، Salmon (۲۰۱۳)

پس از ازدواج دوم تجربه شده‌اند که کلیه افراد خانواده، خوشبختی و آرامش واقعی را در ازدواج مجدد درک نموده‌اند. به طور کلی ازدواج از هر نوع با مزایا و چالش‌هایی برای اعضای خانواده همراه است که قطعاً ازدواج مجدد به دلیل شرایط متفاوت خصوصاً اگر زوجین فرزندان را از ازدواج اول داشته باشند چالش‌های مضاعفی را در پی دارد که انجام پژوهشهایی در این زمینه می‌تواند در روشن‌سازی ابعاد مختلف ازدواج مجدد برای همگان مؤثر باشد.

ازدواج والد، متأثر از میزان صمیمیت نوجوان با والد مزدوج و همین‌طور جنسیت خود نوجوان نیز هست برای مثال پسران از ازدواج مجدد مادرانشان تحت تأثیر فشارهای حاصل از مسائل فرهنگی قرار می‌گیرند و ازدواج مجدد پدرانشان به آن‌ها احساس سرخوردگی می‌دهد و بالطبع تأثیرات این افکار چه بسا تا مدت‌های طولانی همراه نوجوان است؛ در صورتی که هر دو والد دارای فرزند باشند نیز پیچیدگی‌های زندگی جدید بیشتر می‌گردد. (Monica J. Grant ۲۰۱۳) همسو با نتایج این پژوهش، به این نتیجه رسیدند که در ازدواج مجدد فرزندان ستیزه‌گر می‌شوند و این موجب توقف رشد در فرزندان و زنان می‌شود.

یافته دیگری که در این پژوهش به دست آمد نشان می‌دهد در ازدواج‌های مجددی که ازدواج اول به دلیل طلاق منجر به جدایی شده است تا فوت یکی از همسران، افراد خانواده در ازدواج مجدد با مشکلات و چالش‌های بیشتری مواجهند. مسأله طلاق، مشکلات بلوغ، جدایی از والد غیرمقیم و خاطرات تلخ و غیرقابل حذف زندگی اول برای نوجوانان بسیار دشوار است. در واقع نوجوانی که والد خود را بر اثر مرگ از دست می‌دهد، کمتر از نوجوانی که با انبوه مشکلات حل نشده از زندگی قبل، وارد زندگی دوم می‌شود، متحمل مشکلات می‌شود. پویایی هر خانواده ناتنی بر اساس شخصیت‌های درگیر و پویایی روابط قبلی شکل می‌گیرد. ترکیب متنوع خانواده‌های ناتنی (والدین بیولوژیکی، والدین ناتنی، فرزند ناتنی یا شاید دو همسر سابق به علاوه اعضای فعلی و خانواده سابق گسترده)، سبب ایجاد تنش برای تنظیم با خانواده جدید می‌شود. ریشه این تنش‌ها نامنی است که ناشی از بی‌اطمینانی در نحوه تصویب این نقش‌ها در زندگی

عدم پذیرش والد، دچار یأس و مشکلات دیگری نیز می‌شود. همسو با این پژوهش، Yekleh (2018) به این نتیجه رسید که در خانواده‌هایی که پس از ازدواج مجدد، فرزندان ازدواج قبلی حضور دارند، به دلیل در اولویت قرار گرفتن فرزندان و خواسته‌های آن‌ها، جایگاه زوجی در اولویت کمتری قرار می‌گیرد که منجر به بروز تعارض در رابطه زوجی، والدینی و کاهش کیفیت ازدواج مجدد می‌گردد.

نوجوانان به دلایل منطقی از نظر خود، شروع به فاصله‌گیری از والد جدید در اجتماعات می‌کنند که می‌تواند نشان از لجبازی، بی‌علاقگی به والد جدید، جلب توجه و ... باشد. بهتر است که در این مورد، والدین به ریشه‌یابی هر کدام از این رفتارها بپردازند و از توجه به این نشانه‌های غیر مستقیم غفلت نکنند. همانطور که Sadeghi (2019) می‌گوید: فرزندان در مواجهه با پدر یا مادر ناتنی احساس می‌کنند همسر جدید می‌خواهد جای پدر یا مادر آنها را بگیرد و چنانچه او را بپذیرند، در واقع به پدر یا مادر اصلی خود خیانت کرد؛ در نتیجه برای نشان دادن وفاداری و پیوند عاطفی با پدر و مادر اصلی خود، معمولاً با پدر یا مادر ناتنی به گونه‌ای رفتار می‌کنند که او احساس نکند به خانواده آنها تعلق دارد.

مشکلات سازگاری در مدرسه و افت تحصیلی، از دیگر مشکلات نوجوانان است که می‌تواند بخش بزرگی از زندگی نوجوان را تحت تأثیر بگذارد. مشکلات تحصیلی، زنگ خطری برای والدین است تا متوجه وضعیت نامناسب روحی و عدم آمادگی نوجوان برای زندگی در شرایط معمول و تمرکز تحصیلی باشد. نبود والدین اصلی نوجوان در کنار هم برای نوجوان تبعاتی به بار می‌آورد که افت تحصیلی از نتایج بارز آن است. در این راستا، مطالعه Benta (۲۰۱۹)، نشان داد که نوجوانانی که با دو والد بیولوژیکی زندگی می‌کنند، از تحصیلات بهتری نسبت به فرزندان در خانواده‌های ناتنی یا تک‌والدی یا در خانه‌های فاقد والدین بیولوژیکی برخوردارند. لازم است والدین قبل از ازدواج دوم، مشاوره کافی دریافت کنند تا با چالش‌های موجود در ازدواج‌های آمیخته و درک شرایط نوجوانان آشنا شوند.

هر تحقیقی از انتخاب موضوع تا مراحل اجرا، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری دارای محدودیت‌هایی است. بیان

می‌گوید: به دلیل تجربه‌های استرس‌زای زندگی، از جمله طلاق و ازدواج مجدد، نوجوانان ممکن است با روابط پریشانی مواجه شوند. آنها الگوهای رفتاری مانند عدم تمرکز ضعیف، عملکرد تحصیلی ضعیف را اتخاذ می‌کنند.

وجود همشیره‌های جدید و یا همشیره‌هایی که مانند نوجوان حاصل زندگی قبلی‌اند و به زندگی جدید پیوند می‌خورند، می‌تواند برای نوجوان رقیب و دردسرساز باشد؛ اما با برخورد مناسب والد تنی و والد ناتنی و ایجاد حس پیوند بین فرزندان، فضای محبت‌آمیز ایجاد و بنای زندگی محکم‌تر می‌شود. گفتنی است مواردی که اتمام زندگی اول والدینشان به دلیل طلاق بوده است، آسیب‌های بیشتری را تجربه کرده‌اند و تا زمانی که افراد مطلقه مشکلات خود، فرزندانشان و ازدواج ناکامشان را حل نکرده‌اند، این مشکلات را به همراه خود، وارد زندگی دوم می‌کنند. Gold (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که اگرچه فرزندان در هر نوع خانواده با ورود به دوره بلوغ به طور فزاینده‌ای از همشیره‌های خود جدا می‌شوند؛ به نظر می‌رسد انتقال به ازدواج مجدد والدین، این روند هنجاری را تسریع می‌کند. همشیره‌ها به جای پیوند در مقابل ازدواج مجدد والدین، از یکدیگر جدا شدند.

حساسیت نوجوان فقط ختم به روابط با همشیره‌ها نمی‌شود چه بسا نوجوانان با نحوه برخورد والد خود، با والد خوانده و جایگاه والد خوانده نیز دچار مشکل شوند. لازم است از ابتدا به شرایط نوجوان توجه کرد تا بتوان با گذشت زمان، از احساسات منفی نوجوان کم کرد. گفتنی است که جنسیت نوجوان و والد نیز بر حساسیت این مسأله می‌افزاید. همانطور که Mohammadi (2017) در پژوهش خود می‌گوید: از مشکلاتی که فرزندان و والد ناتنی دارند، وجود فرزند غیر هم‌جنس است که به نوعی مانع محسوب و سبب ایجاد حسادت در این رابطه می‌شود.

نقش والد ناتنی و پذیرش او برای شرایط والد و نوجوان، قسمت مهم دیگری است. والد ناتنی که آمادگی پذیرش همسری با حضور فرزند یا فرزندان ازدواج اول را نداشته باشد، صدمات جبران‌ناپذیری به زندگی همسر و فرزند خوانده وارد می‌کند. چه بسا نوجوانی با امید به حضور والد جدید و پرکردن خلأهای عاطفی به حضور والد ناتنی امید دارد ولی با

منابع

- Ana, F & Yazhuo, A.P (2020): Divorce, Remarriage and Child Cognitive Outcomes: Evidence from Canadian Longitudinal Data of Children, *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Ansroodi, A. (2013). Investigating the causes of unwillingness of divorced women to remarry in Imam Khomeini Relief Committee of Quds city. Master Thesis, Al-Zahra University. [Persian]
- Van eden- Moorefield, B & pasely, B.K. (2013). Remarriage and stepfamily life. In book: *Handbook of Marriage and the family* (pp.517-546).
- Bean ron C., "Relationship Maintenance Behaviors and Marital Stability in Remarriage: The Examination of Stepfamily Constellations and Associated Challenges" (2019). All Graduate Theses and Dissertations.
- Bumpass, L. L., & Lu, H (2000). Trends in cohabitation and implications for children's family contexts in the United States. *Population Studies*, 54, 19-41.
- Caroline Sanner, L, G & Marilyn, C (2019). Shared Children in Stepfamilies: Experiences Living in a Hybrid Family Structure. *Journal of Marriage and Family*.
- DeLongis, A & Preece, M. (2002). Emotional and relational consequences of coping in stepfamilies. *Marriage and Family Review*, 34 (1-2), 115-138.
- Edward, K.L., & Welch, T. (2011). The extension of Colaizzi's method of phenomenological enquiry. *Contemporary Nurse*, 39(2), 163-171.
- Haddadi, S, Ansari Nejad, N, Aghajani, T & Khaleghi Esfahani, A (2015). Relationship between psychological and social factors regarding the infidelity of married men and women in Tehran. *Studies in Psychology and Educational Sciences Summer 2016 - No. 5* (18 pages - from 135 to 152). [Persian]
- Hosseini, A.K. Mokhtari, M & Heidari, A (2015). Investigating the economic and social factors affecting the tendency of remarriage of female-headed households under the auspices of the Fars Province Relief Committee. Master Thesis. Yasuj University, Faculty of Humanities. Social Sciences, Sociology. [Persian]
- محدودیت‌های هر پژوهش به محققانی که قصد تحقیق در زمینه‌های مختلف را دارند کمک می‌کند تا با بصیرت، بینش و آگاهی، موانع و کمبودها و محدودیت‌های تحقیق، به پژوهش در زمینه‌های مشابه بپردازند. این تحقیق نیز دارای موانع و محدودیت‌هایی بود؛ اول روشی است که احتمال دارد که شرکت‌کنندگان قادر به بیان تمام مسائل و حقایق زندگی خود نباشند، هرچند اعتماد اولیه ایجاد شده بود؛ دوم یافتن افرادی بود که در این زمینه حاضر به همکاری باشند و به صورت کاملاً باز به سؤالات پاسخ دهند؛ مورد دیگر این است که این پژوهش مربوط به نوجوانان ۱۱ تا ۲۰ ساله است؛ اجرای این پژوهش در سنین دیگر نیز می‌تواند نتایج و دستاوردهای متفاوتی داشته باشد. این پژوهش در جمعیت و بافت خاصی از مشارکت‌کنندگان انجام شده و می‌تواند در گروه‌های قومی و مذهبی و در بافت‌های دیگر روابط مورد بررسی قرار بگیرد. در نهایت گفتنی است کسانی که می‌خواهند با فردی که دارای فرزند است ازدواج کنند، باید مهارت‌های لازم برای ارتباط با فرزند ناتنی را فرا گیرند و مشاوران مدارس نیز هنگام بررسی مشکلات دانش‌آموزان، وضعیت خانوادگی نوجوانان با تجربه ازدواج مجدد والدین را در نظر بگیرند.
- در مورد پیشنهاد پژوهشی باید گفت که این تحقیق به صورت کیفی روی نوجوانان دارای والدینی که ازدواج مجدد داشته‌اند صورت گرفته است؛ پیشنهاد می‌شود تحقیقات بیشتری به صورت ترکیبی (کمی و کیفی) در این موارد صورت گیرد تا نتایج قابل استنادتری برای پژوهشگران تهیه گردد. همچنین دریافت اطلاعات از هر دو همسر نیز برای درک چگونگی سازگاری والدین با شرکای جدید همسر سابق خود بسیار مهم است زیرا اغلب در مورد ملاقات مکرر و موارد دیگر تعاملات همسران سابق و فرزندان در ازدواج‌های مجدد بین همسران اختلاف نظر وجود دارد.
- با توجه به اینکه آمار زیاد طلاق و ازدواج مجدد در کشور ما وجود دارد؛ بهتر است برای متخصصان و مشاوران دوره‌هایی برگزار شود که خودشان نیز بتوانند در مشاوره با افرادی که در این زمینه دچار مشکل شده‌اند، توانمند شوند. صدا و سیما نیز می‌تواند در این زمینه برنامه‌هایی را در سطح کلان برای زنان و مردان برگزار کند.

- remarriage of homeless women under the auspices of the Iranian Relief Committee in 2016. Women's Research Letter. Institute of Humanities and Cultural Studies. Scientific Quarterly (Scientific-Research Article), Tenth Year, Second Issue, Summer 2019, 199-299. [Persian]
- Seltzer, J. A. (2019). Family change and changing family demography. *Demography*, 56(2), 405–426.
- Swanson, L. B. (2004). Phenomenology of Divorce for Young Men. A dissertation submitted to the faculty of The University of Utah In partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor
- Thorsen, M. L., & King, V. (2015). My mother's husband factors associated with how adolescents label their stepfathers. *Journal of Social and Personal Relationships*.
- Weibling, J. M. (2011). Reconciling Matthew and Mark on divorce. *Trinity journal*, 22(2), 219.
- Yekle, m. Mohsenzadeh, F & Zaharakar, K(2018). Study of the quality of remarriage after divorce (Dad Foundation approach). *Social Work Quarterly*, 2018: 7 (3): 31-17. [Persian]
- Zamani Zarchi, M. S., Lavasani, G. A., Hosseini Nazadeh Oskooi, A & Samadi, S. (2018). Phenomenological Study of Emotional Experiences of Divorced Children, Volume 12, Number 1. *Quarterly Journal of Rese.* [Persian]
- Tosia, M, van den Broek, TH(2020). Gray divorce and mental health in the United Kingdom. *Social Science & Medicine* 256 (2020) 113030
- Targeta, M, Hertzmannb, L, Midgleya, N, Caseyb, P and Lassria, D (2017) .Parents' experience of child contact within entrenched conflict families following separation and divorce: a qualitative study *Psychoanalytic Psychotheraph.*
- Mohammadi, R & Mohammadi, Z (2017). Investigating the Challenges Facing Couples with Children in Remarriage. Allameh Tabatabai University, Postgraduate Campus. *Women in Development and Politics*. Volume 17. Number 1. Spring 1398: 97-119. [Persian]
- Motahari Klor, M (2015). Study of cultural and social barriers to remarriage of women studied by female-headed households under the auspices of the Imam Relief Committee of Khalkhal and Kowsar counties in 2015. Master Thesis of Islamic Azad University, Khalkhal Branch. [Persian]
- Philosophy, Department of Educational Psychology.
- Rune Zahl-Olsen, F & Birgitte, E (2019): Divorce and Remarriage in Norway: A Prospective Cohort Study Between 1981 and 2013, *Journal of Divorce & Remarriage*.
- Sadeghi, M, B. Ismaili, F(2019) Development of a local model of cultural factors preventing